

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LIX

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL TIBERIU RUSTOIU

Colegiul editorial

RADU ARDEVAN - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

NIKOLAUS BOROFFKA - Deutsches Archäologisches Institut, Berlin

HORIA I. CIUGUDEAN - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia

SORIN NEMETI - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

CHRISTOPHER F. E. PARE - Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz

ZENO KARL PINTER - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

IOAN CAROL OPRIȘ - Universitatea București

AUREL RUSTOIU - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

CRISTIAN SCHUSTER - Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”,
București

Colegiul de redacție

RADU OTA - redactor șef

CRISTINEL FÂNTÂNEANU - secretar de redacție

SIDONIA PETRONELA OLEA - membru

CRISTIAN IOAN POPA - membru

ADINA BOGDAN - membru

GEORGE BOUNEGRU - membru

FLORIAN MATEI-POPESCU - membru

ANCA TIMOFAN - membru

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

510010 ALBA IULIA

Str. Mihai Viteazul, 12-14

Tel. 0258/813300

Mailing address:

NATIONAL MUSEUM OF UNION

RO – 510010 ALBA IULIA

12-14, Mihai Viteazul St.

Tel. (+40) (258) 813300

revista.apulum@yahoo.com; www.mnuai.ro

© 2022 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LIX

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ALBA IULIA

MMXXII

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA BOGDAN

Corectură: IOANA-DANIELA TRIF

Textele nepublicate nu se restituie

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

STUDII ȘI ARTICOLE – *STUDIES AND ARTICLES*

ARHEOLOGIE & ANTROPOLOGIE

SABIN ADRIAN LUCA, RALUCA MARIA TEODORESCU, FLORENTIN PERIANU, OANA GĂZĂ, MIRELA MIHON, DORU PĂCEȘILĂ, Date cronologice absolute rezultate în urma analizei radiocarbon a unor morminte de înmormântare din săpăturile preventive de la Turdaș – Luncă (2011-2019) (culturile Turdaș și Petrești) <i>Absolute Chronological Data Resulted from the Radiocarbon Analysis of Some Burial Graves from the Preventive Excavations from Turdaș – Luncă (2011-2019) (Turdaș and Petrești Cultures)</i>	1
HORIA I. CIUGUDEAN, COLIN P. QUINN, CLAES UHNÉR, Considerații privind evoluția culturii Coțofeni în lumina noilor date radiocarbon <i>Considerations Regarding the Evolution of Coțofeni Culture in the Light of New Radiocarbon Dates</i>	23
VITALIE BÂRCĂ, Pătrunderea și așezarea primelor grupuri de sarmați în Câmpia Panonică. Câteva considerații și observații <i>Entry and Settlement of the First Sarmatae Groups in the Pannonian Plain. Some Considerations and Notes</i>	55
DAN GEORGE ANGHEL, CRISTIAN TITUS FLORESCU, RADU OTA, CLAUDIU TĂNĂSELIA, Cercetări arheologice în <i>canabae/municipium Septimium Apulense</i> , sectorul estic <i>Archaeological Researches in canabae/municipium Septimium Apulense, the Eastern Sector</i>	129
MARIUS GHEORGHE BARBU, ANDREI GONCIAR, O reprezentare antropomorfă descoperită la Rapoltu Mare – <i>La vie</i> , jud. Hunedoara <i>An Anthropomorphic Representation Discovered at Rapoltu Mare – La vie, Hunedoara County</i>	213

CRISTIAN MLADIN, GEORGE BOUNEGRU, <i>SILVANUS REDIVIVUS</i> – Redescoperirea unei plăci votive romane de la Apulum <i>Silvanus Redivivus – Rediscovery of a Votive Roman Plate from Apulum</i>	221
GABRIEL BALTEȘ, ADRIAN BOLOG, RAUL TRIF, Un mormânt princiar din epoca migrațiilor, descoperit la Alba Iulia <i>A Princely Grave from the Migration Period, Discovered at Alba Iulia</i>	231
CĂLIN COSMA, Ceramică lucrată la roată cu turație rapidă din pastă zgrunțuroasă, descoperită în cimitirele din secolele VII-X din vestul României <i>Fast Wheel Pottery from Coarse Paste Discovered in the 7th-10th Century Cemeteries of Western Romania</i>	253

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAȚII
RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS

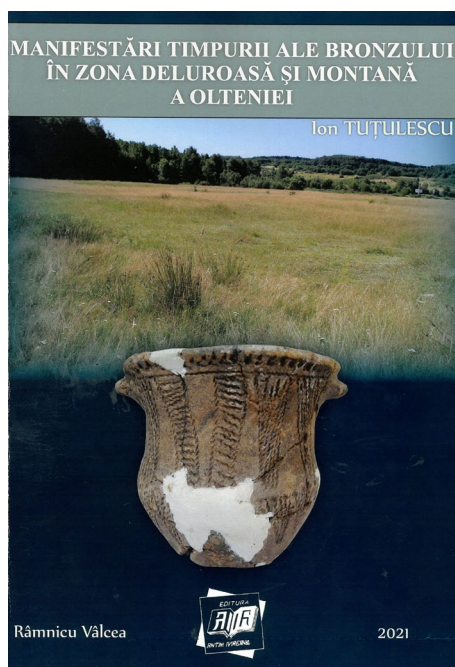
SIDONIA PETRONELA OLEA, VALENTIN ȘTEFAN, Evoluția stării de conservare a unui sit arheologic. Studiu de caz: ansamblul de clădiri și amenajări romane <i>Domus Thermae</i> <i>The Evolution of the State of Conservation of an Archaeological Site. Case Study: Domus Thermae Complex of Roman Buildings and Establishments</i>	277
SORIN ȘERBAN, Restaurarea unui vas ceramic de tip <i>dolium</i> de proveniență romană, descoperit la Războieni – Cetate (jud. Alba) <i>Restoration of a "Dolium" Type Ceramic Vessel of Roman Origin, Discovered at Războieni – Cetate (Alba County)</i>	297
SIDONIA PETRONELA OLEA, Redescoperirea unui patrimoniu – restaurarea unui sfînx funerar din vechea colecție a Muzeului Național al Unirii Alba Iulia <i>Rediscovering a Heritage – Restoration of a Funerary Sphinx from the Old Collection of the National Museum of Unification Alba Iulia</i>	305
VALENTIN ȘTEFAN, Reconstituirea uneltelor și a tehnicilor de prelucrare a pietrei utilizate în antichitatea romană, prin analizarea urmelor rămase pe piese din colecția M.N.U.A.I., Muzeul Principia și zidul castrului roman	

de la Apulum <i>Reconstruction of the Tools and Stone Working Techniques Used in the Roman Antiquity, by Analysing the Traces on Pieces from the Collection of National Museum of Unification Alba Iulia, Principia Museum and the Wall of the Roman Camp from Apulum.....</i>	319
---	-----

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

REVIEWS AND READER'S NOTES

CRISTINEL FÂNTÂNEANU, Ion Tuțulescu, <i>Manifestări timpurii ale Bronzului în zona deluroasă și montană a Olteniei, Râmnicu Vâlcea, Ed. Antim Ivireanul, 2021, 317 pagini, 139 figuri, 7 hărți.....</i>	345
GEORGE BOUNEGRU, Mircea Babeș, Dorel Bondoc, Cătălin Nicolae, <i>Necropola plană birituală de la nordul orașului Romula, Ed. Antheo Craiova, 2020, 357 pagini, 137 planșe, 86 figuri.....</i>	349
Lista autorilor.....	351

Ion Tuțulescu, *Manifestări timpurii ale Bronzului în zona deluroasă și montană a Olteniei*, Râmnicu Vâlcea, Ed. Antim Ivireanul, 2021, 317 pagini, 139 figuri, 7 hărți.

Cristinel FÂNTÂNEANU,
Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia

Lucrarea care face obiectul rândurilor de față constituie partea a doua a tezei de doctorat a autorului. Volumul anterior, care se ocupă de perioada de tranziție în același areal, a avut parte, de asemenea, de o recenzie¹ a noastră, la care, uneori, vom mai face referiri. Autorul, Ion Tuțulescu, a fost doctorand al prof. univ. Cristian Schuster, iar din anul 2007 activează în cadrul Muzeului Județean "Aurelian

Sacerdoțeanu" Vâlcea, fiind în prezent un cunoscut cercetător al preistoriei (și nu numai) de la sud de Carpați.

Structura volumului este următoarea: Argument, Cuvânt înainte, cinci capitole (Aspecte ale microclimatului și tipul de economie practicat în perioada timpurie a Bronzului, Istoricul cercetărilor, Catalogul descoperirilor, Orizonturi culturale și Spațiul cultural și cronologic), un rezumat în limba engleză, Abrevieri, Bibliografie și Lista ilustrațiilor.

În ceea ce privește primele două părți ale lucrării (*Argument* și *Cuvânt înainte*), nu vom mai insista aici, ele fiind demersuri normale, în mare parte similare cu cele din volumul anterior.

După cum se poate observa, autorul a renunțat (firește) la capitolul care prezenta cadrul geografic al zonei, acesta fiind pe larg dezbătut în primul volum. Se dovedește a fi însă mai practic și mai interesant primul capitol, *Aspecte ale microclimatului și tipul de economie practicat în perioada timpurie a bronzului*. Ni se prezintă condițiile climatologice din perioada supusă atenției, dar și tipurile de economie practicate de comunitățile acelor vremuri. Schimbarea climatică care, se pare, a avut loc la sfârșitul eneoliticului și în epoca bronzului, a dus la o aridizare a zonei, la trecerea de la silvostepă la o vegetație de stepă și, implicit, la o schimbare a tipului de economie practicat de

¹ Fântâneau 2018, p. 417-420.

comunitățile umane ale timpului. Acest lucru este dovedit de cercetările arheozoologice pe care autorul le folosește foarte bine în argumentația sa. Diferențele dintre economia populațiilor din epoca anterioară și cea din perioada timpurie a epocii bronzului sunt date mai mult de o schimbare a proporțiilor ocupațiilor în viața de zi cu zi decât de apariția sau dispariția vreuneia dintre ele. Din păcate, și de această dată, informațiile sunt total dezechilibrate pentru cele două manifestări culturale analizate în lucrare (cultura Iamnaia și cultura Glina), pentru prima lipsind aproape în totalitate date concrete legate de modul de viață. Evident, acest lucru nu este din vina autorului, el fiind o consecință a stadiului cercetărilor.

Capitolul II, *Istoricul cercetărilor*, este un demers exhaustiv al contribuțiilor aduse de-a lungul timpului de diferiți cercetători privind cunoașterea celor două manifestări culturale (Iamnaia și Glina), dar și un stadiu actual al acesteia. El se constituie într-o platformă solidă de plecare pentru ceea ce colegul Ion Tuțulescu ne prezintă în continuarea lucrării sale.

Catalogul descoperirilor se constituie în capitolul III al volumului recenzat și cuprinde punctele cunoscute cu descoperiri aparținând culturilor Iamnaia și Glina din zona deluroasă și montană a Olteniei. Fișa fiecărui punct cuprinde, pentru o mai bună și mai exactă prezentare a descoperirilor arheologice, următoarele criterii: a. Localizare; b. Toponimic; c. Forma de relief; d. Caracterul descoperirilor; e. Descrierea descoperirilor și scurt istoric al cercetărilor; f. Bibliografie. Sistemul propus de autor conduce la o prezentare mai exactă și la o sistematizare foarte bună a informațiilor deținute până în prezent. Ca o observație, în catalog sunt însă cuprinse și puncte din localități din afara arealului studiat, probabil pentru o mai bună înțelegere a fenomenelor culturale ale timpului.

În capitolul IV, *Orizonturi culturale*, ni se prezintă conținutul fiecărei manifestări culturale care face obiectul atenției autorului – cultura Iamnaia, respectiv cultura Glina. Capitolul este împărțit în două subcapitole, fiecare din cele două manifestări culturale având dedicat câte un subcapitol. Nu este pentru prima oară când volumul de informații este disproporționat, datele despre cultura Iamnaia fiind mult mai puține (și provenind exclusiv din descoperiri funerare) decât cele despre cultura Glina. Sunt prezentate pe rând, pentru fiecare manifestare culturală, așezările, acolo unde ele există, respectiv cultura Glina (cu construcțiile și complexele aferente), materialul arheologic (unelte și arme, podoabe, ceramica, plastica). La fel ca și data trecută, în recenzia² volumului anterior, făceam aceeași observație, considerând că în prezentarea materialului arheologic ar fi trebuit început cu cea a ceramicii, categoria cea mai bogată dintre toate vestigiile arheologice. Acest lucru însă nu este neapărat relevant,

² Fântâneau 2018, p. 419.

informațiile cuprinse în acest capitol și felul în care ele au fost sistematizate, conducând spre conturarea unui tablou cât mai fidel al vieții și dinamicii comunităților epocii, datele fiind ușor de găsit, clare și concise.

Spațiul cultural și cronologic constituie capitolul V (ultimul) al lucrării și este, la rândul său, împărțit în două subcapitole: 1. Discuții cu privire la evoluția culturală în zona montană și deluroasă a Olteniei și 2. Primele manifestări ale Bronzului Timpuriu din zona montană și deluroasă a Olteniei în context sud-est european.

În primul subcapitol, colegul de la Muzeul Județean Vâlcea prezintă succesiunea culturilor, mișcările de populație și/sau stiluri ceramice etc., ce au avut loc în spațiul supus atenției, dar și elemente de cronologie relativă. Nu vom insista asupra sa, deoarece autorul își menține în mare parte opiniile exprimate în precedentul volum, opinii în privința cărora ne-am exprimat deja un punct de vedere³.

Datele de cronologie absolută pe care colegul vâlcean le are la dispoziție, mai ales pentru teritorii învecinate cu arealul supus atenției sale, completează în mod fericit acest tablou al unei părți din preistoria teritoriilor sud-carpătice.

Un rezumat în limba engleză, abrevieri bibliografice, bibliografie, lista ilustrațiilor, precum și un număr de 139 de figuri și șapte hărți întregesc acest volum.

Un singur lucru nu am înțeles: de ce autorul s-a oprit din a prezenta manifestările culturale ale Bronzului Timpuriu din zona nordică a Olteniei doar la cultura Iamnaia și la cultura Glina? Este însă foarte posibil (și sperăm să fie așa) ca evoluțiile ulterioare, în special descoperirile de tip Gornea – Orlești, să ne fie prezentate într-un nou volum, care să întregască imaginea de ansamblu a perioadei timpurii a epocii bronzului în zonă.

În concluzie, putem spune că lucrarea colegului Ion Tuțulescu este una bine scrisă și se va dovedi a fi deosebit de utilă, constituindu-se într-un bun instrument de lucru pentru arheologii din țară și străinătate care se ocupă cu problematica epocii în discuție.

Bibliografie:

Fântâneau 2018 - C. Fântâneau, *Ion Tuțulescu, Perioada de tranziție spre epoca bronzului în zona deluroasă și montană a Olteniei, Tg. Jiu, Ed. Măiastra, 2016, 280 pagini, 83 figuri, 5 hărți (recenzie), Apulum, LV/1, 2018, p. 417-420.*

³ Fântâneau 2018, p. 419-420.

